

XV. PÜSPÖKI JELENTÉS

1936. november 19.



Ravasz László (bal szélén), Makláró Károly tiszántúli püspök (középen)
beiktatásán Debrecenben – „1936. december 16-án iktattuk be magasztos hivatalába
Makláró Károly tiszántúli püspököt.”

Nagyméltóságú Főgondnok Úr!
Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Ha évenkénti beszámoló alakját és módját most kellene meghatározni, azt javasolnám, hogy egy füzetben bocsássuk közre, legalább 8 nappal a kerületi ülés előtt, a közigazgatási, tanügyi, missziói és az anyagi ügyekről szóló jelentést. Ez mutatná meg az egyházkerület életének képét egységesen és arányos részleteiben. Azonban szeretem a régi szokásokat megtartani, s így most is a járt utat követem: egyházkerületünk különböző életműködéséről a gondos és teljes jelentéseket a tárgysorozatnak megfelelő pontjánál terjesztjük elé, magam pedig egy általános helyzetképben beszámolót adok azokról az eseményekről, programgondolatokról, szükségekről és eredményekről, amelyek az elmúlt esztendőt jellemzik.

Halottak

Személyi ügyek során először a *halottainkról* emlékezünk. Fejezze ki egyházkerületünk mélyen érzett gyászát ama veszteség fölött, amely az egész nemzetet *Gömbös Gyula* miniszterelnök elhúnytával érte. Minél nagyobb méretű egyéniség valaki, annál nehezebb közvetlenül halála után helyes képet alkotni róla. Közéllátók még nem tudhatják, hogy mi válik az ilyen emberből történelmi eredménnyé, vagy történelmi tanulsággá. De azt minden magyar ember közvetlenül érzi és vallja, hogy *Gömbös Gyula* nemzedékének legjobb, leghűbb magyarja volt, tiszta szívű, tiszta kezű ember, küldetésében vallásosan hívő. Nagy csalódások elől lépett át az élet csúcspól a nagyszerű halál fekete ormára, s messzire ellátszó, szimbolikus alakja úgy tűnt el a földi lakók könnyfátyolos tekintete elől, mint egy nagyszerű látomás, amely vigasztalt és biztatott azzal, hogy – látszott.

Nem gondoltuk volna, hogy az 1936-ik esztendő megfoszt *Baltazár Dezső* tiszántúli püspöktől, az egyetemes konvent és az országos zsinat lelkészi elnökétől. 1918 január óta alkotmányszerűen is lelkészi vezére volt a magyar református egyháznak. Gondviselészerűen valljuk, hogy a XX. század elején a magyar református lelkészek az ő egyéniségének hatására egy táborra nőttek, s ezzel a magyar református egyház lelki egysége egy nagy lépéssel előrehaladt. Azt a nagy történelmi erőt, amelyet magyar református egyháznak neveztek, ő akarta időszzerűvé s ezáltal politikai tényezővé tenni; ebben az időszakban rejlett küzdelme és tragikum, mert vagy előbb járt, vagy elkésett a pillanattól. Nem azért mintha benne lett volna a hiba, hanem azért, mert magának az egyháznak olyan különös az alkata, hogy mindig időszzerű és mégis sohasem az, mert időfeletti javakat az idő edényébe tölt. Ezért pályája – sikereiben és csalódásaiban egyaránt – annak a nagy igazságnak az előkészítése, hogy az egyházat mindig lélekben kell erősíteni. Politikai eredményekből visszahárulón az egyház sohasem jut belső értékekhez, sőt ráfizeti a múlóra az örökkévalót; de a Lélek belső javainak öntudatos és tényleges birtoklása az egyház közéleti és nemzetnevelő súlyát és tekintélyét rendkívüli módon meggyarapítja. Volt alkalmunk gyászunknak ünnepi kifejezést adni az igehirdetés roppant felelősségű tiszteiben, s azért itt most csak azt ismétlem, amit elnöki úton kifejeztünk: a Dunamelléki Egyházkerület mélyeséges részvétét, amellyel a közös veszteségben osztozkodik, hű kegyeletét, amellyel e nagy és jó vitéz emlékezetét áldja, s testvéri rokonszenvét, amelyről a gyászoló család és a testvér kerület előtt bizonyosságot tesz.

Benedek Sándor elköltözése a Dunamelléki Egyházkerületre rendkívül nagy veszteség volt. Ahhoz a nagy nemzedékéhez tartozott, amelynek megtestesítőjét *Darányi Ignác*ban láttuk. E nagy öregek között *Benedek Sándor* jelentette a fiatalságot, rugalmasságot, demokratikus életformát és ellenmondó szellemet. Ebben különbözött tőlük; velük egyezett egyéniségének nagy erkölcsi és szellemi súlyában,

tekintélyében, közvetlenségben, hűségben és példaadó önzetlenségében. Mint egyházmegyei gondnok minden ekléziát bejár, minden parochia fedele alatt megült, minden apró munkát megfogott és a leg-egyszerűbb embereket is egészen közel engedte magához. Minden tolnai református ember szívében különlegesen és vitathatatlanul az első helyet foglalta el. Mint az egyházkerület főjegyzője az elnökség leghatalmasabb és legkészségesebb támogatója, a segítségnek és tanácsnak kiapadhatatlan forrása, minden nehéz ügy megoldásából az oroszlánrész neki jutott. Konventen és zsinaton páratlan szaktudása, kiváló előadói és vitatkozó készsége mindig a legelső sorába állította, ahova ő nemcsak világi állásának díszé, hanem egyházi szolgálatának minősége és mennyisége révén jutott. Köszönjük el fájó szívvel *Rácz Béla* kórosi, *Kotzó János* drávaiványi, *Nyikos Lajos* vértessedobozi, *Sebestyén Pál* dömsödi, *Molnár Gergely* orgoványi lelkipásztoroktól, akiket az elmúlt évben hazahívott az Úr. Emlékezetük legyen áldott!

Elköszönünk *Patonay Dezső* tanácsbíráinktól, akinek megszűnt ez a tiszte, miután mint lelkipásztor, nyugalomba vonult. Gondolunk arra a hű szolgálatra, amit húsz év alatt teljesített példaadó pontosságával, tiszta bölcseségével, erős református öntudatával és hagyományos puritánságával. Isten áldása nyugodjék meg rajta! *Végh Béla* világi tanácsbíránk is lemondott állásáról betegeskedésére való hivatkozással. Hallgatag, szerény ember volt, maga a hűség és megbízhatóság, jóakarátának tiszta aranyát kiváló gyakorlati érzék váltotta aprópénzre s ő élete nagy tartozását mindig nemes valutában fizette meg. Kívánunk neki még sok szép napfényes évet.

Üdvözlések

Köszöntenünk kell az új munkatársakat, akik régi ismerősként, más régi ismerősök helyére állanak. *Tasnádi Nagy András* közoktatásügyi államtitkár a budapesti egyházmegye gondnoki székét ez év januárjában foglalta el. Az a tény, hogy ő most a protestáns ügyek államtitkára, személye iránt táplált bizodal munkának, iránta érzett megbecsülésünknek és egyházi munkájához fűzött reménységünknek nem a forrása, hanem fokozója és kedves színezője. Már rég úgy ismerjük őt, mint a hűség, a szolgálat, a jóakarát, a világosság és bölcsesség emberét, s hisszük, hogy egyházi szolgálata világi pályájának teher-tétele nem lesz s világi pályafutása egyházi szolgálatában akadályozni nem fogja.

Szívből köszöntjük *Benedek Zsoltot*, ki édesatyja örökébe, a tolnai egyházmegye gondnoki székébe ült ez év szeptember havában. Az egyházigazgatás terén *Benedek Zsolt* alapvető és messzi kiható munkát végzett. Nagy szükség volt rá, mert pompás autonómiánk rossz közigazgatással élt vegyes házasságban. De éppen az a tény, hogy *Benedek Zsolt* az egyházigazgatást mindig a Szentlélek szerszámának tekintette, s azt vallotta, hogy erre a szerszámra a mester és műve iránti tiszteletből kell különös gondot fordítani: tölt el jó reménységgel aziránt, hogy az élet közvetlen irányítása és alakítása közben az őskeresztényen kybernézis¹ tartalmi és formai elvének egyensúlyát szolgálata egész mezején érvényesíteni fogja.

Az egész magyar református egyházra nagy öröm és ígéret az, hogy a Tiszántúli Egyházkerület presbitériumai példás egyértelműséggel *Maklár Károly* debreceni lelkipásztort ültették a püspöki székbe. Mikor e sorokat olvasom, beiktatása még nem történt meg, de ez nem gátolhatja a Dunamelléki Egyházkerületet abban, hogy benső örömének, nagy bizakodásának e választás fölött kifejezést ne adjon, szívből kérve Istent, hogy nagy szolgálatát Szentlelkével ihlesse, s atyai kezével áldja meg.

Áttekintve a Királyhágón, megilletődött érzések között kell megemlékeznünk egy valóban ritka

¹ kormányzás

egyháztörténelmi eseményről. *Makkai Sándor* az erdélyi református egyházkerület püspöke, 10 évi szolgálat után, de még 46 éves korában, lemondott püspöki állásáról, s elvonult egy csendes debreceni katedrára. Amilyen fájdalmas volt ez a lépés Erdély népére, amelyik lelki vezérét tisztelte és veszítette el Makkai Sándorban, épen olyan keserves volt ez a lépés arra a lélekre, akit Isten mindenk fölé megáldott és felékesített arra, hogy az ő népének pásztora, gondolatainak hirdetője legyen. És mégis meg kellett történnie, mert tíz esztendő még a régi jó világban is felőrölt egy erdélyi püspököt, mennyivel inkább a mai helyzetben, amelynek kibeszélhetetlen nehézségeit csak az ismeri, aki megpróbálta. Ha meg akarta nyerni ez a kor Makkai Sándorból a püspök árán a tudóst, nevelőt és író, ha az utolsó percig végzett munkáért még meg akart jutalmazni egy embert – munkával, akkor Makkai Sándornak ez elhatározása előtt tisztelettel kellett meghajolni. Pályájának ebben a fordulatában kiabrázolván látjuk, hogy a református lelki tanító gyökerében az Ige embere, s bárhonnán, bármikor, bármily magaslatról még emelkedik, ha odalép, ahol tisztán ismét lelki tanító lehet. Makkai Sándor örökében szívből köszöntjük *Vásárhelyi Jánost*, aki alázatosan veszi fel az ércigát, amelynek nemcsak a súlya roppant nagy, de heve éget, szöge tép, s vasára sebeknek vére szárad. Az a nagy Jóltevő, aki a maga igéjével teszi könnyűvé a mi igánkat, tegye gyönyörűségessé a Vásárhelyi Jánosét is.

Szívből köszöntöttem *Kapi Béla* dunántúli evangélikus püspököt, püspöki szolgálatának XX. évfordulóján. Kapi Bélának személyesen is sokat köszönök, mint aki a püspöki szolgálatból példaadó munkával és kiváló módszerével sokszor tanítóm. Nagy jótéteménynek tartom életét, egyéniségét a protestantizmus mai korszakára. Ő a püspöki székben is igazán pásztor, mindenestől fogva a nyájé, annak a gondját és felelősségét teljesen hordozza, s prófétasága, bírói tiszte, sáfársága és tanítói forgozása mind ebben a pásztorságban fonódik össze forró életáldozattá.

Történelmi dátumok

Ez év májusában az egyetemes konvent ünnepet ült annak az emlékezetére, hogy ezelőtt 400 évvel jelent meg a Kálvin János Institutioja. Egyszer egy angolszász irodalomtörténész beszélt a „Book of Power”, a „hatalmas könyvek”-ről, az olyan könyvekről, amelyeknek hatalom adatott lelkek és idők felett. Ilyen könyv volt az Institutio is. Valóban „sárkányfog-vetemény”, amiből hadseregek és birodalmak keltek ki. Ide nyúlnak vissza a mi életünk gyökérszálai is, s ezért méltán lehet a legmagyarabb könyvek egyikének nevezni. Remélem, ez a könyv ezt az évet ismét a Kálvin esztendőjévé teszi. Szeretném, ha minden presbiter elolvasná, akinek az előzetes műveltsége ezt lehetővé teszi; szeretném, ha minden gyülekezetben több vallásos estén át foglalkoznának vele; szeretném, ha minden református diáknak vallásórakon részleteket olvasnának belőle, s szeretném, ha ennek a Praxis Pietatisnak² pecsétjeképpen minél szélesebb körben terjedne az a plakett, melyet ebből az alkalomból veretett a magyar református egyház.

Másik nagy történelmi dátumunk Budavár visszavételének 250-ik évfordulója volt. Ez az esemény olyan tanúságokat idéz a lelkünkbe, amelyekről sohasem volna szabad elfeledkezni, sem nekünk, sem Európának. Az egyik az, hogy a nyugati keresztyén művelődésért egyetlen ország sem hozott akkora áldozatot, mint Magyarország. Ha tehát ennek a Magyarországnak fővárosát karddal visszakeresztelik, csak a legelemibb kötelességüket teljesítik félholt védőikkel szemben a *boldog megvédettek*. Második tanúság: szegényletesebb, erkölcstelenebb történelmi gondolat nem képzelhető el, mint az, hogy Magyarországot fegyverrel hódította vissza az, akit védve, majdnem holtelevné vált, s ezért úgy

² kegyesség gyakorlása – utalás Lewis Bayly angol puritán írónak Medgyesi Pál által magyarra fordított könyvére (1636)

bánhat vele, mint hódított tartománnyal. Harmadszor a magyar tragikum rettentő mélységeibe világít be, hogy a keleti és nyugati impérium között két darabra tépett magyarság nemzeti létének történelmi folytonosságát, lelki szabadságának szép tavaszát a pogány birodalom védelme alatt találta meg, sőt ott gyűjtött nemzeti erővel védi meg hitét és szabadságát, egyszóval műveltségét a nyugati keresztyén hatalom nemzetpusztító törekvéseivel szemben. Negyedik nagy tanúság az, hogy amikor a nemzet létéről van szó, minden magyar minden sérelmet felejtse el; higgyen mindenki a másoknak fentartás nélkül s vállalja az optimizmus kockázatát, mert az élet csak azoknak jut ajándékkul, akik hisznek benne. Mindenekfelett ott áll „Buda recuperata”³ tanúságai között a keresztyén együvértartozás roppant igazsága és követelménye, mert nemcsak az egyes emberek sorsát, hanem a nemzetek történelmét és jövődjét is megszabja ez az ige: mert közülünk senki sem él önmagának és senki sem hal önmagának. Mert ha élünk, az Úrnak élünk, ha meghalunk az Úrnak halunk meg, s azért akár éljünk, akár haljunk, az Úréi vagyunk. (Róm. 14:7–8.) Attól félek, hogy ez a szent lecke megint nagyon időszerű lesz mindnyájunkra.

Külföld

Mindig ünnepi érzést kelt ennek a keresztyén együvértartozásnak a megtapasztalása. Ennek kívántam szolgálatot tenni a tavaly ősszel, kéthetes svájci utammal. Az egyetemes konvent erről az útról írott jelentésemet jegyzőkönyvében kiadta, így egyszerűen csak arra hivatkozom. Itt azt említem meg, hogy a berni kanton lelkész-elnöke 200 svájci franc szeretetadományt adott át nekem, amelyet én 350 P értékben az özvegy lelkésznek gyorssegély-alapja javára adtam.

Ennek a keresztyén szolidaritásnak intézményes megtestesítője a holland Julianna-iskola, amelynek életében épen most jelentős változás ment végbe. Az iskola holland bizottsága elküldötte a megígért alapító összeget, 14.000 holland forintot, amelyet megtoldottak 1000 holland forint új gyűjtéssel. Ebből az összegből megépült az iskola jelenlegi helyiségében egy pompás tornaterem, amely gyülekezeti háznak is alkalmas, azonkívül több más, iskolai vagy gyülekezeti szempontból szükséges helyiség. Julianna trónörökös nő Őfensége, fenséges vőlegényével együtt arcképüket sajátkezű aláírásukkal ellátva megküldötték emlékül az iskolának. Midőn ezért innen is legmelegebb köszönetemet fejezem ki, biztosítom holland hittestvéreinket, hogy e két nemzet és e két református egyház között a történelmi barátság a legújabb idők tapasztalataival megerősítve, romolhatatlan tényezője marad a keresztyén együvértartozás nagy tényének és még nagyobb feladatának.

Két jelentős látogatásról kell még beszámolnom. Boegner Marc párisi lelkész, a francia protestáns szövetség elnöke hozta el hozzánk a francia protestantizmus testvéri üdvözlését. Kiválóbb, rokonszenvesebb emberre nem is lehetett volna bízni ezt a nekünk nagyértékű testvéri üdvözlést. Látogatása alatt annak a latin protestantizmusnak szelleme lengett körül, amely Kálvint adta nekünk, a hugenottákkal ajándékozta meg Krisztus anyaszentegyházát és zsoltáraink dallamában, igehirdetésünk és teológiánk néhány alapvető színében a magyar kálvinizmusnak is jelentős értékgazdagodást hozott. Másik látogatónk Barth Károly volt, a jelenkori válságos idők legnagyobb hatású, legprófétaiabb komolyságú teológusa, akinek nagy küldetése épen azt célozza, hogy a szóvá lett ige megszűnjék csak szónak lenni és megint Ige legyen, transcendens, rettenetes és igaz, mindezek mellett atyai ige.

³ Buda visszafoglalása

Az államhoz való viszonyunk

Az államhoz való viszonyunk nem változott. Mindenki tudja és vallja, hogy a mai nehéz időkben csak erős kormány áll meg. A kormány ereje az elismert és kiterjesztett államhatalomban gyökerezik, a helyes államhatalmat a nemzeti öntudat tisztasága és a nemzeti életprogram világossága táplálja. Ezért szükség van a nemzeti gondolat szuverénitására. Szükség van a teljes, törvényes államhatalomra és bátor, felelős, cselekvőképes kormányra. Azonban míg e nagy célokat szolgáljuk, óvakodnunk kell nagy kísértésektől. A nemzet sohasem lehet párt, az állam sohasem a nemzet, s az etatizmus mindenütt nemcsak előkészítette a forradalmat, hanem győzelmét és az új rendszernek meggyökerezését is biztosította. Azért kimondhatatlanul megnyugtató, mikor egy felelős államférfiú a kormányzatot szolgálatnak fogja fel, az államot instrumentumnak vallja, amely a nemzetet szolgálja és a nemzetet léleknek, amely öntudatban, igazságban, jóakarásban, szellemben és erkölcsben, lényegesül. A *Darányi Kálmán* programbeszédének világnézeti háttérében ezeket a nagy igazságokat érezte meg a magyar nemzet, s rokonszenves személyiségében kezességet találva arra, hogy itt nem szóról, hanem életről van szó: csodálatos egyértelműséggel áll a vállalkozása mellé. Nagy megnyugvásunkra szolgál, hogy a Kultuszminiszter úr nemcsak politikus, hanem történettudós és művelődés-bölcse is, aki mindenkinél jobban ismeri a történelmi erők lényegét, a fejlődés törvényeit s ezért lehet a mai nehéz időkben igazán bölcs és eredményes reálpolitikus. Iránta való bizalmunkat növeli, hogy legközvetlenebb munkatársa *Tasnádi Nagy András* államtitkár, akinek miniszterével való teljes összhangja kezesség nekünk a megértésre, a jóakaratra, értékeink megbecsülésére és komoly erőfeszítés kifejtésére, hogy valóban segítsenek rajtunk.

Felekezeti viszonyok

A felekezeti viszonyok területén sem tudok változásról számot adni. Az a felfogás, amely felekezeti vonatkozásban a többség és kisebbség elvét akarja alkalmazni, kétségtelen megalkuvás, mert tiszta erkölcsi és jogossági szempontok helyett a tényleges tömegezőknek enged. Ez hozza magával az állások betöltésénél, a személyek kiválogatásánál a merőben idegen és helytelen szempontot, a felekezeti arányszámot. Nem volna szabad más szempontot alkalmazni, csak a szellemi és erkölcsi kiválóság szempontját. Minden más szempont alkalmazása végeredményben erkölcsi és szellemi romlással jár. Ezért szükséges az, hogy az állam ne szövődjék össze sem egyik, sem másik felekezettel, mert éppen azért állam, hogy a felekezetek fölött teljes tárgyilagossággal, függetlenséggel és igazságossággal végezze a személyek kiválasztásának nagy munkáját. Ha tény az, hogy valamely történelmi közösség több kiváló embert termel emebben vagy amebben a vonatkozásban: egészséges állami élet mellett ennek meg kell látsania. Mert ha egyik felekezet pl. írókban, művészekben és tudósokban országos arányszámának majdnem kétszeresét termelné ki, egyszerűen lélekirtás volna őket az országos arányszámra szorítani és helyükre a contingens érdekében nem valódi szellemi nagyságokat léptetni elő. Még azt is meg kell mondanom, hogy néha nyomait látom egy olyan szellemi jelenségnek, amely a barokk korszaknak volt a jellemvonása. Ez az, hogy ha a kisebbség bátran megvallja a maga hitét azokon a pontokon is, ahol a többség hitével ellentétes, már pedig ellentétesnek kell lennie, mert éppen azért támadt a kisebbségi alakulás: a többség sértve érzi magát és védelem vagy megtorlás után kiált. Semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy nemsokára kihívásnak fogják nevezni az önvédelmi harc legelemibb megnyilatkozását, például a védekezést a reverzális veszedelmével szemben. Minden többség akkor csavarja ki a kisebbség kezéből a fegyvert, amikor akarja, mert éppen azért többség, hogy meglegyen a nyers ereje hozzá. De minden kisebbségnek az a szent meggyőződése, hogy ezzel elsősorban önmagának ártana a többség: a közös, halálos ellenségnek szolgáltatna fejünkbe kerülő precedenst. Mi szeretnők úgy fogni fel a nemzetet,

mint egy családot, ahol a nagyobb és kisebb testvérek kölcsönös szeretetben és szolgálatban élik a maguk életét és a vitát nem a többség-kisebbség, hanem az igazság és szeretet elve szerint döntenek el.

Az evangélikusokkal való testvéri viszonyunkat közös örökség és kincsképpen kell mindnyájunknak megőrizniünk. Az idők során, az egyházi közszellem átalakulása folytán ezen a téren magától értetődő, de szükségképpen megoldandó nehézségek állottak elé. A múlt század úgynevezett kultúrprotestantizmusában a református és evangélikus egyházak között a dogmatikai különbség majdnem tökéletesen elmosódik, s a két egyház alig egyéb, mint két különböző történelmi szervezet edényébe öntött *azonos* szellemi tartalom hordozója. Miután nem történhetett meg a két egyház teljes uniója, a változó idők új egyházi közszellemet hoztak. A teológiai gondolkozás mind a két egyházban egyre nagyobb jelentőséget tulajdonított a sajátos hitvallásos elemeknek, s éppen az jellemzi a folyamatban levő egyházi megújulást, hogy mind a két helyen a hitvallásos alapoknak öntudatosabb és erősebb hangsúlyozásával újhódik meg az egyház igehirdetői, tanítói gyakorlata és közéleti programja. Ezeknek a különbségeknek a felfedezésével, hangsúlyozásával, megvallásával jár, emberi gyarlóságunk folytán az a veszedelem, hogy a másik fél értékelésében, vagy a másik fél iránt mutatott magatartásában az evangéliummal ellentétes szempontok érvényesülnek. Újból hangsúlyozom, hogy a két protestáns egyház testvéri viszonya csak azon alapulhat, hogy mindegyik minél teljesebben ismeri, vallja saját történelmi adottságát és hitvallásának alapigazságait. E confessionalitás mellett azonban öntudatosan elismerjük és megbecsüljük egymásban azt, amiben különbözünk, azt is, amiben egyek vagyunk. Mind a két egyház saját alapelveinek megfelelően, de egymással harmonikusan építi ki missziói rendszerét, s ezért akkor is, amikor önmagát igenli: a másikat hathatósan támogatja, s mindegyik nemcsak azt az értéket jelenti a másikra nézve, amennyit tényleges segítségben és szolgálatban juttathat neki, hanem azzal is hatalmasan támogatja a másikat, hogy saját egyéniségét éli és hitvallásos jellegét megvalósítja. Meg kell látnunk, hogy nemcsak a nagygeresdi egyezmény vagy a közös protestáns alakulatok terén segít egyik egyház a másiknak, hanem az a legnagyobb segítség a reformátusra, hogy van egy élettől duzzadó, tiszta lutheri egyház, s az a nagy erőforrás evangélikus testvéreinkre, hogy van egy hatalmas, lélektől áthatott, elveiben és gyakorlatában egyaránt szigorú kálvini egyház. Ezért nagyon kérem a teológusokat, hogy amikor a különbségek kidolgozásán fáradoznak, ne végezzék ezt a másik fél leértékelésével, s kérem a gyakorlat munkásait, hogy a közös munkatereket ne a saját külön tarisznyájuk számára való halásztérületnek nézzék, hanem alkalomnak arra, hogy magukon segítsenek, s a másinak szolgálatot tegyenek. A Tisza Duna közén sok református gyülekezetben élnek elszórtan evangélikusok. Ez az elszórtág egyre több lesz, nálunk is, náluk is a dolog természeténél fogva. A kálvinista többségben elszórt evangélikusok éppen úgy derék tagjai voltak a közös gyülekezeti életnek, mint Dunántúl az evangélikus ősi gyülekezetben élő kis református diasporák. Természetes dolog, hogy ezeknek a diasporáknak isteni és emberi joguk az, hogy mihelyt megtehetik, önállóan megszervezkedjenek. Ne vegyék tehát soha rossz néven a református egyházak vezetői, hogy a közöttük élő evangélikus testvérek külön egyházzá szervezkednek. Sőt inkább segítsék őket ebben a szervezkedésben. Lehet, hogy adózókat veszítenek, anyagilag gyengülnek, de lélekben többtermelés következik be. Viszont a kiválni akarók – bármely fél – tanúsítsanak bölcs mérsékletet az anyagi javak mennyiségének az igénylésével. Az csak az izraelitáknak adott kivételes parancs volt, hogy mielőtt Egyiptom földjéről kivonulnak, minden ezüstneműt kérjenek kölcsön, s vigyék magukkal az egyiptomiak kincsét. Egyébként közönségesen az az isteni parancs érvényes itt is, hogy ami a másé, azt ne kívánd. De mikor ezt hangsúlyozom, arra is rá kell mutatnom, hogy ennek az elkülönülési folyamatnak van egy ésszerű határa. Nem érdeke az evangéliumnak, Isten országának, a magyar protestantizmusnak, hogy sok csenevész és életképtelen gyülekezet óriási terhet

vegyen magára a templomépítéssel, az egyházi tisztviselők fizetésével. Ide kellene a több bizalom és szeretet a kérdés gazdaságosabb megoldására! Tanya- és diaspora-misszióját egészen külön és önmagára hagyatva, egyik egyház sem tudja megoldani. Ezért ott, ahol csakugyan nem tudta megoldani, az egymásra utaltság lényéből kifolyóan az együttműködés szüksége parancsolóan megszólal. Ha több gyöngédséggel és kevesebb érzékenységgel tudnánk eljárni, mindkét egyház lelki hasznát látná.

Az egyház helye ma

Nincs senki, aki ne látná, hogy a világ nagy átalakuláson megy át. Ez az átalakulás gyökeres és teljes. Nemcsak az életformák lesznek mássá, nemcsak átmásul a térkép, a nemzetközi erőviszonyok, hanem mássá lesz a társadalom alkata és mássá lesz a lélek. Két hit, két óriási történelmi pathos, két impérium: az autoritatív államnak jobboldali és baloldali fogalmazása áll egymással szemben. Mind a kettő a maga teljes érvényesítésére tör és csak a másik fél legázolása árán éri el célját. Mind a kettő többé kevésbé útjába éri az egyházat. A baloldali *conceptio* ádáz dühvel igyekszik elpusztítani nemcsak az egyházat, mint intézményt, hanem azokat a hitbéli előfeltételeket is, amelyből történelmileg kisarjadt. Az elmúlt századokban az izlám, vagy Justinianus császár idejében a döntő csatára felvonuló, hanyatló pogányság fogható még ahhoz az egzisztenciális támadáshoz, amely Krisztus egyházát a bosevizizmusban fenyegeti. Viszont a jobboldali *conceptio* épen úgy eszközévé akarja tenni az egyházat, mint a középkorban a római császárság legnyersebb és legszélsőségesebb politikája. Az egyház létében fenyegetve van; tekintélye és méltósága látszólagos, főképpen olyan országokban, ahol menedékképpen a két egymást marcangoló világerő között az egyházhoz mint intézményhez próbálnak menekülni. Ebből azonban következik az, hogy a létében fenyegetett egyház gyökerében megújul, felfedezi azokat az erőket, amelyekből élnie kell és megismeri igazi rendeltetését. Tiportatunk, de el nem veszünk, mert a Sátán sarka alatt megújul az az egyház, amely csak „premitur sed nunquam opprimitur.”⁴

Az egyház az Igéből és az Ige által él. Az ad neki létjogosultságot, hogy Isten gondolatát hirdeti és képviseli e világban. Nem elég fundamentum számára a hagyomány, a politikai szükségesség, a művelődés, az ész, a természet, a nevelés gondolata: az egyházra most és itt annyiból van szükség, amennyiben szükség van Isten Igéjére. Tehát az egyháznak a mai nehéz időkben Isten Igéjéhez kell visszatérnie, s egyedül ezt az Igét kell ajakára vennie. Ez az Ige ott van előttünk a Szentírásban, értelmezésére és magyarázására őseinknek áldott és drágalátos nagy megegyezései jöttek létre, amelyeket hitvallásnak nevezünk és alázatos szívvel öröklünk át. Ezek a hitvallások a mi zászlóink, amelyekért vérünk hullott, amelyekhez becsületünk fűződött, s amelyek reánk nézve az élet Ígéretei voltak. *Isten Igéjét hitvallásunk szellemében hirdetni*: ez az, amire el vagyunk hivatva, ami a legnagyobb ügyünk és minden feladatunknak a summája. Ez a „hirdetés” nemcsak szó, hanem hit és engedelmesség, egyszóval hitvallás. Sohasem érzett, úgy mint épen ebben az időben, hogy az egyház célja bizonyosságot tenni Isten szuverén Igéje, gondolata és akarata mellett. Minden egyházi szolgálatnak, kicsiny vagy nagy munkának, minden napi kérdésnek, apró vagy döntő állásfoglalásnak csak ez lehet az értelme és csak ez lehet a mértéke. Ezáltal állítja szembe az egyház az emberi megoldásnak jobboldali és baloldali szélsőségeivel az isteni parancs és isteni megoldás egyenes és tiszta beszédét. Lehet, hogy elárvul, magára marad, sőt üldöztetik az egyház, de ő a szövetség letéteményese, az Ígéretnek birtokosa és az üdvre nevelő isteni akarat folytonosságának biztosítéka.

⁴ „tiportatunk, de el nem veszünk” (2Kor 4,9)

Általános kép

Ezt szemünk előtt tartva, tekintsünk végig egyházi életünkön. Azt kell mondanunk, hogy egyre világosabban, egyre szélesebb gyűrűben terjed az a felismerés, hogy az egyház lelki alkotmány, belső ereje, külső tekintélye attól függ, mennyire tisztán hirdeti az Igét és milyen teljesen engedelmeskedik az általa hirdetett Igének. Nagyon sok nehézséggel és kísértéssel küzdünk; adót kell fizetni a testnek, a világnak, a mammonnak; de azért tart tovább és halad előre a halhatatlan léleknek az a szabadságharca, amelyet egyházi életnek nevezünk. Kétségtelen dolog, hogy magasodik a lelkipásztori eszmény, mélyül a fel fogásunk az egyházi szolgálatról, más a mértékegységünk, amit presbiterre, felekezeti tanítóra, világi tisztviselőre alkalmazunk a hit és az erkölcs tekintetéből. Erőteljes küzdelem folyik a lelkészképzés színvonalának emelésére, s ennek a jelét látom, abban is, hogy alig két év alatt 5 fiatal segédlelkészünk szerzett különböző külföldi egyetemen elismeréssel vagy épen kitüntetéssel doktorátust. Sipos István a princetoni egyetemen a keleti nyelvészetből, Panyik Andor a philadelphiai fakultáson az újszövetségi tudományból, Papp László az utrechti egyetemen az ószövetségi bibliai tudományokból, Bodonhelyi József az aberdeeni egyetemen az egyháztörténetből, Czeglédy István az utrechti egyetemen az egyháztörténetből szerzett doktorátust. Idehaza Papp Gusztáv újpesti vallásoktató lelkész a teológiai tudományokból, Kudar Dezső sámodi lelkész az államtudományokból. Falussy Sándor budapesti vallásoktató lelkész az államtudományokból, Nagy István balatonkiliti lelkész a jogtudományokból doktorált. A segédlelkészek közül Kovács Sándor filozófiai, Patay Lajos teológiai, Kiss Sándor jogtudományi, Csighy Sándor filozófiai, Tarr Kálmán államtudományi, Fekete Lajos bölcsészettudományi, ifj. Czeglédy Sándor teológiai doktorátust szerzett. Mindezt tették úgy, hogy hivatali szolgálatukat hűségesen végezték, sőt e vizsgálatok anyagi terhét is hordozták, mert nem egy közülök betevő falatját takarékoskodta meg a vizsgálatok díjaira.

Másik bizonyítéka tételeznek az, hogy egyre több feladatot látunk meg, s egyre nagyobb felelősséget kezdünk hordozni. Nemcsak a lelkipásztori munkának látjuk új nehézségeit és keressük alkalmasabb módszereit, hanem elibénk tárul egy roppant missziói mező. Hadd soroljam fel ennek a missziói mezőnek egy-egy szeletét. Gyermeknevelésnek több mint 50%-a nem református iskolába jár. Ez hihetetlenül nagy iskolafentartási gondjaink mellett nagy felelősséget ró reánk a vallásnevelésért. Csak a Dunamelléken 40.000 ember él olyan szórványban, vagy tanyán, ahova református harang szava nem hat el, ahol még egy kis fiókegyházat sem lehet alapítani, ahol nincs református iskola, konfirmációi oktatás és rendes istentisztelet. Egész Magyarországon pedig szinte 180.000 református él ilyen helyzetben. Ezek azok a hajszálgökök, amelyeknek az elpusztulásával hervad a fa és fonnyad lombja, a gondozásával pedig frissül, duzzad és győzelmesen terjed az élet. Ezenkívül a kálvinizmus állandóan mozgó sereggé válik, faluból városba, városból üdülőhelyekre, mezőkre vezet, az útja. Utána kell menni és meg kell keresni őket. Micsoda feladat ez a pásztorokra, mikor a száz közül nem egy indul veszendőbe, hanem 50, ha megmarad ott, s majdnem ugyanannyi indul kallódásnak. Gyermek, ifjúság, nők, tanyák és szórványok, szervezett munkások, legmagasabb értelmiség: íme a szemünk előtt kitáruló óriási – új feladatok.

Szolgálataim

1935. november 22-én indultam Zürichbe és hazajöttem december hó 10-ikén. Hivatalos szolgálatom befejeződött december 6-án. December 18., 19., és 20-án vallásnári vizsgálatokon elnökölttem. December 31-én rádió előadást tartottam: A barázda végén címmel. 1936. január 6-án részt vettem Tasnádi Nagy András gondnoki beiktatásán. Január 10. és 12. között vezettem a Református Élet pápai konferenciáját és 12-én előadást tartottam Hit és Haza címmel. Január 19-én előadást tartottam a rá-

dióban Erdélyi irodalom cím alatt. Január 30-án lelkészképesítő vizsgálaton elnököltem és átvettem az első vizsgát letett ifjakat. Február 16-án a Kisfaludy Társaság 100 éves fennállásának jubileumi közgyűlésén ünnepi beszédet tartottam: Az irodalomismeret ellenmondásai címen. Február 17-én délután a Soli Deo Gloria Szövetség szemináriumán előadást tartottam a kijelentésről. Ugyanaznap este a Kálvin-téri gyülekezetben rendezett sajtónapon áhítatot vezettem. Február 23-án Bécsben a magyar hívek gyülekezetében prédikáltam. Február 26-án Kecskeméten a szülők értekezletén bezáró előadást tartottam: Család, iskola, egyház címen. Március 1-én Debrecenben az erdélyi írók által rendezett estélyen Szó, Ige, Irodalom címen az ünnepi beszédet tartottam. Március 5-én a Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetségének hangversenyén ünnepi beszédet mondtam: Egyéniség és közösség cím alatt. Március 8-án délelőtt a református gimnázium növendékei részére ifjúsági istentiszteletet tartottam, délután a Budahegyvidéki gyülekezet ünnepi estélyén beszédet mondtam Egyház és nevelés címmel. Március 15-én a magyar cserkészlet 25 éves jubileuma alkalmából ünnepi istentiszteletet tartottam. Március 19-én a Soli Deo Gloria Szövetség által rendezett teán: Az ifjúság iránti kötelességünkről szoltam. Március 21-én Kaposvárra mentem a Bethlen Gábor Szövetséggel és ott este a hangversenyen előadást tartottam: A történelem műhelytitkai címen, másnap március 22-én a kaposvári gyülekezetben prédikáltam. Március 26-án részt vettem a vértessaljai egyházmegye lelkészértekezletén, 27-én a Lipótvárosi Kaszinó előadássorozatában előadást tartottam, Vallás, egyház, állam címmel. Március 29-én felszenteltem a Rákospalota-újívárosi református templomot. Április 2-án Budapest-Belső-lipótvárosi gyülekezet estélyen záróbeszédet mondtam: A formáló gondolat címmel. Április 5-én a Budapesti Egyházmegye vigadói nagygyűlésén ünnepi beszédet mondtam: A gyermek mint ajándék és mint feladat címmel. Április 7-én a Soli Deo Gloria Szövetség tavaszi konferenciájának záróülésén összefoglaló előadást tartottam: Találkozás Jézus Krisztussal címmel, utána kiosztottam az uri szent vacsorát. Április 8-ikán a fasori gyülekezetben a Budapest és vidéki református rendőröknek, tisztéknek és legénységnek úrvacsoraosztással egybekötött istentiszteletet tartottam. Május 3-án a budapesti ifjúsági nap alkalmából az ifjúság örök ellensége és segítője címen előadást tartottam, május 6-án az egyetemes konvent által rendezett Kálvin ünnepélyen ünnepi beszédet mondtam: Az egykönyvű ember címen. Május 15–17. napjain a Református Élet kecskeméti konferenciáját vezettem, s az ünnepi matinén előadást tartottam Nemzeti öntudat címmel. Május 22-én meglátogattam a budapesti Erzsébet Nőiskolát, s a református tanárok, valamint a növendékek előtt beszédet mondtam A csend címen. Június 3-án Debrecenbe mentem, az egyetemes konvent nevében üdvözöltem Baltazár Dezső püspököt, 25 éves püspöki jubileuma alkalmából. Június 4-én és 5-én Siegmund-Schultze professzorral tárgyalásokat folytattam az Ecclesia című gyűjteményes munka magyar kötetének megjelentetése és a hazai oekuménikus munkák tárgyában. Június 9-én a Theológia évváró ünnepélyén záróbeszédet mondtam és ugyancsak záróbeszédet mondtam június 15-én a Baár-Madas leányliceum évváró ünnepélyén. Három pogácsa, három tarisznyában címmel. Július 5-én Balatonszárszón a Soli Deo Glória Szövetség évváró ünnepélyén prédikáltam, s a megválasztott új tisztikart hivatalába beiktattam. Augusztus 29-én Debrecenben Baltazár Dezső temetésén az Igehirdetést végeztem. Szeptember 2-án Budavár visszavétele jubileumakor prédikáltam. Szeptember 13-án Pestszentimrén felszenteltem a Szeretet Szövetség két szeretetházát. Szeptember 15-én Lovasberény jubileumán vettem részt és prédikáltam, szeptember 30-án Kapi Béla evangélikus püspököt üdvözöltem Győrben püspöki szolgálata 20 éves jubileumán. Október 4-én a magyar diakonissza anyaházak közös hálaadó ünnepélyén a Kálvin-téri templomban ünnepi beszédet tartottam. Október 6-án Magyar theodicea címen a Délvidéki

Szövetség gyászünnepélyén beszéltem. Október 9-én a Dunamelléki lelkészek továbbképző tanfolyamát vezettem, megnyitó áhítatot tartottam s Barth Károly professzor urat üdvözöltem. Okt. 13-án a rádióba előadást tartottam a Nemzeti színház és nemzeti szellem címen. Okt. 15-én leutaztam Bácsalmásra meglátogatni Főgondnok Úr őexcellenciáját és az általa gyámoltott kis fiókegyházközségben istentiszteletet tartottam. Onnan átmentem Bajára, ahol a Szeretet Szövetség ünnepélyén előadást tartottam: A hit fonákja címen. Október 23-án a budapesti hitoktatók előtt előadást tartottam: A vasárnapi iskola és gyermekistentisztelet címen. November 16-án a Julianna iskola felavató ünnepélyén Bibliát olvastam és imádkoztam. Nem soroltam fel a Kálvin-téren végzett lelkipásztori, szolgálatokat, valamint azokat a bizottsági üléseket és tárgyalásokat, amelyeket a kerületnek és az egyetemes konventnek különböző üléseiben kötelességszerűen végezni kellett.

Egyházmegyéek élete

A *budapesti* egyházmegyénél már megemlékeztem a Julianna iskoláról. Kiemeli az esperesi jelentés a diakonisszák munkájának rendkívüli áldásait. Sürgetnem kell a Baár-Madas intézet iskolafenntartói kérdésének szabályozását és várom erre vonatkozólag az előterjesztést. Elismerés illeti dr. Incze Gábort, a magyar református irodalom értékes történelmi dokumentumának és remekműveinek kiadásáért és terjesztéséért. Az idén Medgyesi Pál Praxis Pietatis című művét adta ki új kiadásban.

Felsőbaranyában örömmel látom, hogy hét lelkész tanítója élt a Kultuszminiszter által nyújtott előnnyel s nagykőrösi tanítóképző intézetünkben megszerezte a tanítói oklevelet. Baranya vármegye alispánja a vasárnap megszentelése érdekében bátor és határozott lépéseket tett. Egyébként ez az egyházmegye az, amelynek lelkipásztorai a legtöbbet találkoznak és a legbelsőbb megbeszéléseket folytatják az őket közösen érdeklő nagy kérdésekről.

A *kecskeméti* egyházmegye életében érdekes esemény, hogy Hajdúszoboszlón üdülőt vásárolt 15.000 pengőért, amely felszerelésekkel és kibővítésekkel együtt kb. 25.000 pengőbe került. Szívvel kívánok áldást ahhoz a tövises pályához, amelyet egy üdülöhely tulajdonosának kell megfuttatnia, akár a Riviérán, akár Hajdúszoboszlón. Vásárhelyi Pál soltvadkert lelkészt a Kormányzó Úr Signum Laudissal⁵ tüntette ki a Hangya szövetkezetben végzett buzgó és érdemes tevékenységéért. Kiskunmajsán, Jászszentlászlón imaházat szereztek. Szórványt és tanyagondozást különös gonddal és buzgósággal végzik, mert az egyházmegyében 65.000 lélek lakik belterületen, 32.000 lélek azonban tanyákon. És a tanyai lakosság a fiatal generáció, ez az életképes és fejlődő réteg. Annál nagyobb az érette való felelősség. A kecskeméti egyházmegye nagy adóhátralékokról panaszkodik, pedig világosan látja, hogy 2–3 évi hátralék menthetetlenül tönkretesz a gyülekezetet. Hiába küzdök, még mindig nem tudja elérni, hogy a vásárok vasárnapról hétköznapra tétessenek. A ceglédi templom gyönyörű kupolája a nyáron leégett, de a Gazdák Biztosító Szövetkezete oly előzékenyen fogta fel kötelezettségét, hogy az új kupola megépítése biztosítva van, sőt a gyülekezet bizonyos hozzájárulásával még a tetőzet általános javítására is telik. Az egyházmegye megkezdette jegyzőkönyvében az elhunyt lelkészek életrajzának megírását. Vonzó képet olvasunk benne Balogh Gyula tápiószzei lelkészeiről. Ezt a jó szokást folytatni kell.

Külsősomogyból örömmel látom, hogy az iratterjesztés jól működik és a belmissziói munka szervezését az esperes személyesen végzi.

⁵ I. Ferenc József által alapított magas szintű katonai kitüntetés, amelynek a két világháború közötti időszakban polgári változata is lett

A *Pesti egyházmegye* esperese arról beszél, hogy lelkileg minden tökéletes rendben van, csupán közigazgatásilag esik meg néha egy kis késedelem a hivatalos iratok ellátása körül. Igehirdetés és pásztori munkák terén alig talál kifogásolni valót, de a hátralékos ügyiratok s még inkább a hátralékos rovatok⁶ méltó panasszal töltik el. Ki kell emelnem a pesti egyházmegye példaadó határozatát, amellyel maga egy missziói segédlelkészi állást szervezett. Rákosszentmihály-Árpádföldön imaházat épített Siposs Imre és neje Horvát Borbála 3357 P. adománnyal. A vecsési anyaegyházközséghez tartozó Ganz-telep megalakulása után egy évvel már megépítette szinte sajátkezűleg imaházat. Újpest parochiát, Üllő szép tanítói lakást épített. Az Örkényi templomot összedőlés fenyegette úgy, hogy Pálóczi Horváth István alkotását a közhatóság bezáratta. Az így indult mentési munkálatnak azonban már megvan az az eredménye, hogy a javításhoz szükséges összeg megszavazva készen áll, még csak a kiutalás megtörténte várnak. Szinok Zoltán pestszenterzsébeti lelkész, kinek Bethlen Kata szeretetháza tragikus véget ért, megpróbálva, de el nem csüggedve, dr. Tóth Áron buji lelkéssel állást cserélt. Sötét jövője fenyegeti azokat a gyülekezeteket, amelyek nagy dollárkölcsonöket vettek fel, s ma már behivatalnokait sem tudják fizetni. Ezek a dollárkölcsonök az összeomlás utáni egyháztörténet legszomorúbb fejezete s még nem tudjuk, mit hoz a további fejlemény. Nyilvánvalóan látszik, hogy a pesti egyházmegye összetétele megkívánja a két merőben különböző alkotó részének a szétválasztását. Tulajdonképpen két egyházmegye van a pesti egyházmegyében; egyiket a pestkörnyéki nagy munkás gyülekezetek alkotják, másikat a pestkörnyéki ősi falusi gyülekezetek. Mind a kettőnek érdeke, hogy külön módszerrel és külön szervezetben végezze munkáját.

A *solti* egyházmegye életéből kiemelem azt, hogy két lelkipásztorné: Szabó Balázné és Vargha Tamásné Nagy Kálmán belmissziói előadóval végigjárták az egyházmegye gyülekezeteit a református női tábor megszervezése céljából. A dunavecsei polgári iskola, vele együtt a dunavecsei gyülekezet sorsa biztosítottnak látszik. Dunapatajon a rend és béke helyreállott, de néhány elégedetlen adófizetőt felszedett az unitárius egyház. Rendkívül örömmre szolgál jelentenem azt, hogy a bácsalmási kis szórványközpontban Teleki József gróf és fenkölt lelkű hitvese öccsellentáiknak jóvoltából viruló gyülekezeti élet indult. A grófné telket adott, a gróf úr legátumot biztosított, s ez anyagi fundatiokon⁷ kívül mind a ketten legszemélyesebb jóakarattal és érdeklődéssel gondozzák és dajkálják a kis ekléziát. A grófné tulajdon úriházában imaházat rendezett be és azt bebútorozta. A kis ekléziának úrvacsorai kelyhet és úrasztalterítőt adott. Mindezzel mint buzgó római katolikus úrnő férje hitét kívánja megbecsülni, s bizonyosságot tenni arról, hogy a különböző vallás igazi és hű lelkek számára nemcsak veszedelmet nem jelent, hanem sok áldásnak és gyöngéd szolgálatnak lehet a forrása. Mindig idegen kéz és mindig mesterségesen rontja el a szíveknek Istenben megtalált összhangját.

A *tolnai* egyházmegye esperese panaszkodik arról, – nem egyedül –, hogy kormányintézkedés következetesen felfüggeszti nyár elején a vasárnapi munkaszünetet, s ezzel múltó és jelentéktelen anyagi haszonért népünk lelkének nagy erkölcsi kárt okoz. Panaszkodik arról, hogy a levették erkölcsi oktatása körül bajok vannak. Vagy kivonják a gyülekezeti közösségből, vagy pedig a foglalkoztatás folytatásaként való megjelenésük a gyülekezetre nézve nem épületes. Miután kétségtelen dolog, hogy a magyar református lelkészség a levente intézményt segíteni, átnemesíteni, fejleszteni kívánja, épen olyan kétségtelen tény, hogy a levente intézmény vezetői jó keresztyén emberek, akik nagy súlyt helyeznek az egyház segítésére, az ifjúság vallás-erkölcsi nevelésére: világos, hogy a két tényező között

⁶ rendkívüli adó

⁷ alapokon

jelentkező súrlódás csak félreértéseken alapulhat. Jó volna ezeket a kérdéseket nyugodtan, előzékenyen és jóakarattal megbeszélni.

A *vértessaljai* egyházmegye esperesének jó ötlete, hogy a főkegyházakat látogatta meg. Helyes szokás feljegyezni a jegyzőkönyvekben a meghalt lelkészek életrajzát. Sigray Béla Dunapentelének ismételtén nagyobb ajándékot adott. Vértessalja a lelkészek tovább képzését a legkomolyabban veszi. Tanulságos konferenciákat tart e célra s egyházmegyei kölcsönkönyvtárt rendez be. Örömmel látom a vértessaljai és tolnai esperes jelentéséből, hogy a lelkészek halálesetre szóló biztosítását bevezették, s igen kis közös teher ellenében minden elköltöző lelkész hátramaradtja 1000 P. temetési segílyt kap. Nem győzöm eléggé figyelmébe ajánlani a többi egyházmegyéknek is azt a nagy keresztyén gondolatot, amely az „egymás terhe hordozásának” ilyen formájában jelentkezik.

Misszióügy

A misszióügy fejlődéséről részletes jelentés számol be. Itt ki kell emelnem a Keresztyén Ifjúsági Egyesületek dunavecsei sátor táborának építési akcióját. Ezelőtt egy évvel azzal az elhatározással fordultak az egyházkerülethez, szíveskedjék megengedni, hogy minden tanuló egy fillért adjon az ifjúsági egyesület sátorházára. Sokan kétségeskedtek és fejet csóváltak; az eredmény az lett, hogy minden kényszer nélkül a közreműködők jóvoltából körülbelül 2500 P. gyűlt össze, s ennek a költségén három új sátorházat építhetett a dunavecsei kis táborban az egyesület. Milyen boldog lehet most az, aki részt kapott az adakozás jótéteményéből és mennyire érezheti, hogy magának okoz kárt az, aki a fillérek összetevődésének nagy hősköltevényéből kivonja magát. Ma már három avargyúrús földvár épült a Dunamelék területén, ahol a nálunknál külön ifjúság készül és érik: a dunavecsei KIE⁸ tábor, a tahitótfalusi MEKDESZ⁹-telep és a balatonszárszói SDG¹⁰ központ.

A női munkáról szólva, biztatnom és kérnem kell lelkésztársaimat, hogy ne fáradjanak meg e csodálatos eredményeket ígérő munka végzésénél. Mindenütt kapcsolják be a leánykörök megszervezését, mert a leányegyesületi munka református ágát ép úgy ki kell építenünk, épúgy egyházi munkává kell tennünk, – önkéntes és szabad jellegének fenntartásával –, és épen úgy bele kell kapcsolnunk a világszövetségbe, mint ahogy ez a fiú munkával végbement. A további munkára nézve ezeket a tétételeket kell felállítani. Tovább kell folynia a gyülekezeti szervező és hódító munkának, amíg minden gyülekezetbe végbemegy a szükséges propaganda. Ezt össze kell kapcsolni körzeti konferenciákkal, vagy úgy, hogy először a gyülekezetet egyenként dolgozzuk meg és a végén közös összefoglalást tartunk, vagy először tartunk egy mély benyomást tevő összejevetelt és a további alkalmazást visszük végbe egyéni munkával a gyülekezetekben. Az asszonykörök mellett mindjárt meg kell alakítani a leányköröket is, s ezeket egymással kapcsolatba hozni. Ez tulajdonképpen a Keresztyén Leányegyesületek már meglévő munkájának tovább fejlesztése és megerősítése. Új munkásokra van már szükség a kerületben, s főképpen az egyes egyházmegyékben. Azok, akik az egyházmegyékben a munkát irányítják, szolgáltatják az egyházmegyei szervezet magját, mert a következő lépés az egyházmegyei keret felállítása lesz. Köszönetet kell mondanom Fazekas Lajosné nagytiszteletű asszonynak, aki ezt a munkát nagy odaadással végezte. Az idén járt a gyülekezeteinkben Molnár Mária, a Pitilu-sziget hőslélkű misszionáriusa. Mély benyomást tett a hívekre ez a törékeny, alázatos diakonissza, a mi nemzedékünk egyik legáldottabb bi-

⁸ Keresztyén Ifjúsági Egyesület

⁹ Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség

¹⁰ Soli Deo Gloria

zonyságtévője. Milyen halálosan komoly kötelesség a magyar református egyházra, hogy Molnár Mária szükségét ne szenvedjen és szent munkáját – anyagi erők hiányából – csorba ne érje!

A lelkésztanítóságról tett tapasztalataink egyrészt teljes mértékben igazolják a Dunamelléki Egyházkerületet, mint amelyik első helyen ismerte fel ennek a vállalkozásnak fontosságát és hasznosságát, másrészt arról győznek meg, hogy a lelkészi továbbképzés, illetve az ötödik (gyakorlati) esztendő anyagának megtalálása terén jó nyomon vagyunk. Ha ezt az ötödik esztendőt a tanítói oklevél megszerzése *mellett* még az általános lelképásztori képzés szempontjából különösen szükséges gyakorlati ismeretek megszerzésére használjuk fel, magától meg lesz az, amit rég akartunk: a lelkészképzés idejének meghosszabbítása és gyakorlati reformja. Foglalkozunk ezzel a kérdéssel és nemsokára konkrét javaslatot is fogunk tenni.

Itt említ meg, hogy a Szeretet Szövetség munkája Kiss Ferencnek Budapestre való költözködésével új lendületet nyert és a Dunamelléki Kerület szempontjából aktuálisabbá vált mint valaha. Minden örömmel azon volnék, hogy ez a nagyszerű munka a Dunamellék teljes és lelkes támogatását bírja.

Iskolaügy

A tanügyi igazgatás átszervezése és a középiskolai törvény megalkotása református iskoláinkat gyökerében érinti. Minél erőteljesebb módon veszi kezébe az állam a közoktatásügy szervezését, annál inkább látszik, hogy az a szellemi folyamat, mely az új kor hajnalától indul meg, s amelyet a köznevelés és oktatásügy laicizálásának lehet nevezni, befejeződéséhez közeleg. Minden erőszak nélkül, az adottság logikája szerint áll elő az a helyzet, ha elég éberek nem vagyunk, hogy iskoláink csak névben legyenek a mieink; szellemben, igazgatásban tulajdonképpen államiak. A felekezeti iskolafentartás csak egy indirekt iskolai adóvá válik, amelynek ellenében állami közoktatás alakul ki. Ezt érezték meg azok az egyházmegyék, amelyek felvetették, megéri-e még iskoláink felekezeti református mivolta azt az áldozatot, amelybe nekünk kerül? Az a megbeszélés, amelyet a leghivatottabbakkal épen e tárgyban tartottam, kétségtelenül leszögezte, hogy a református iskola bármennyire is névlegessé válik, felekezeti mivolta az egyházra nézve mégis a legfontosabb missziói terület és a legalkalmasabb missziói eszköz. Ezért iskolapolitikánkban világosan áll előttünk az a tennivaló, hogy iskoláinkat minél magasabb színvonalra emeljük, munkáját illesszük bele az egységes nemzeti nevelés szervezetébe, de biztosítsuk létjogosultságát azzal a sajátos történelmi jelleggel, amelyet épen ez iskola református és egyházas mivolta jelent. Újra meg újra meg kell keresni, ki kell dolgozni tananyagban és módszerben, nevelésben és imponderabiliákban mindazt, amit a kálvinizmus jelent. Ezen a téren nagy mulasztásaink vannak, amelyeket helyre kell hozni. Tanítókat és pásztorokat hívok arra a közös munkára, amelynek célja megfelelni e nagy kérdésre: mit jelent gyakorlatilag a reformátusság egy iskola külsejére és belsejére, a növendékekre és nevelőkre, a tanítás anyagára és módszerére, az iskola egész szellemi életére és a benne kialakuló életformákra nézve? Miután épen az a meggyőződésem, hogy a református iskolák felbecsülhetetlen történelmi és szellemerkölcsi értéket képviselnek, szükségesnek tartom, hogy épen most, az iskolai reformok és iskolaigazgatás átszervezésekor kialakuljon az a tiszta és biztos módszer, amely egyrészt a kormányzat elismerésre méltó törekvéseit támogatja, másfelől az egyház jogi, kulturális és erkölcsi birtokállományát maradéktalanul megőrzi.

Hit és engedelmesség

Ez a hosszú és változatos film, amelyben a Főtiszteletű Egyházkerület előtt, a Dunamellék egyházi életének egy esztendeje lepergett, azt a végső benyomást kelti bennünk, hogy minden azon fordul

XV. PÜSPÖKI JELENTÉS

meg, miképpen tudunk igaz, tiszta egyházi köztudatot, a szó evangéliumi értelmében vett közvéleményt kialakítani. Consensusra van szükségünk, hogy cselekedhessünk. Az anyaszentegyházban a Szentlélek parlamentizmusa hozza magával azt, hogy a felelős véneknek fel kell ismerniök Isten akaratát, mielőtt egy lépést is tennének. Isten akaratát felismerésének ez a módja: Imádság, az Ige tudakozása s a közösségben való bizonyágtétel. Ez a hosszabb és nehezebb rész; a tett maga könnyű. A tett magától születik, úgy hull le mint az érett gyümölcs, ha megtörtént a döntés óriási ténye. Ezért minden munkának alfája és ómegája visszatérni az Igéhez és hozzászabni magunkat és egész világunkat. A református ember élete és a református egyház ritmusa egy: *hit és engedelmesség*.